
DE CE AU PLECAT SAȘII?

Claudiu Pop

Colindând sudul Transilvaniei nu poți să nu rămâi surprins de frumusețea satelor săsești sau de măreția bisericilor săsești fortificate. Însă urmașii creatorilor acestor monumente nu mai sunt. În majoritatea satelor săsești numărul acestora este foarte mic, Mălâncravul se mândrește cu cea mai mare comunitate rurală săsească, aproximativ 167 de etnici germani, conform recensământului din 2002.

Ca urmare, se naște întrebarea: ”De ce au plecat sașii?”

În perioada interbelică, comunitatea germană reprezenta 40% din totalul populației județului Târnava Mare. De pe această poziție, ei controlau întreaga activitate economică a județului. Astfel în industrie ei dețineau 97 de întreprinderi, de aproape 11 ori mai mult decât românii. Ilustrativ în acest sens este simpla enumerare a acestora:

- a) industria textilă : deține la apogeul ei 10 fabrici și ateliere : Fabrica de postav “Frații Zimmermann”, atelierul lui Gross Iosef și Elisabeta, atelierul lui Gross Fritz, fabrica lui Hayn Iosif, cea a lui Ligner Albert, a lui Essigman Ottmar, atelierul lui Gottfried Hain și fabricile “Astoria” S.A. și Țesătoria mecanică de mătase “Sighișoara”. La acestea se mai adaugă fabrica lui Matzak M. și atelierul de pălării a lui Schneider și Barner.
- b) Industria pielăriei compusă din fabricile și atelierele aparținând lui : Adleff Carol, Krauss Edmund, Moara de scoartă a asociației tăbăcarilor și fabrica lui I. B. Zimmermann.
- c) Industria lemnului a cărei fabrici și ateliere sunt deținute de : Letz frații, Graeff Ernest, Wagner Paul, Leonhardt frații și Nagel Alois.
- d) Industria materialelor de construcții compusă din : Fabrica de cărămizi și țigle “Sighișoara” S.A., Fabrica de cărămizi “Leonhardt frații” și Fabrica de cărămizi “Letz frații”.
- e) Industria alimentară din cadrul căreia enumerăm doar :moara fraților Letz, moara lui Ligner Albert și fabrica de spirt aparținând lui Brosner Ioan.
- f) Industria tipografică compusă din tipografia lui Miron Neagu, tipografia Markus și tipografia Roman Robu.¹

Agricultura cunoaște aceeași situație. La începutul secolului XX, județul era dominat de marea proprietate agricolă. Sub aspect etnic, aceste proprietăți erau deținute, în proporție covârșitoare, de minoritățile etnice, românii reprezentând doar 7,5% din total. Reforma agrară din 1921 încearcă să schimbe acest raport, astfel, proprietățile germane reprezentau după reformă 32,60%, din totalul proprietăților din județ, restul fiind românești, maghiare și a altor naționalități.

Cu toate eforturile autoritatilor române de a impune economic elementul românesc, sașii își păstrează poziția dominantă, care însoțită de trecutul istoric al acestei etnii, aflată încă de la începuturile sale pe aceste plaiuri, într-o permanentă poziție de superioritate, a creat o mentalitate aparte, de superioritate a sașilor, în special față de români.²

¹ *Monografia Județului Târnava Mare*, Tipografia Miron Neagu, Sighișoara, 1943, pag. 285-296.

² Konrad Gündisch, *Siebenbürgen und die Siebenbürger Sachsen (Transylvania and the Transylvanian Saxons)*, with the collaboration of Matthias Beer (Bonn: Langen Müller, 1998), p. 89-91.

Această mentalitate denotă de fapt criză identitară a sașilor care nu reușesc să se identifice ca români sau cu România. Această criză împinge comunitatea germană la începutul anilor `30 spre Germania nazistă. Statutul Germaniei, acela de superputere, corespundea la nivel psihologic cu imaginea de sine a etnicului sas transilvănean: hărnicia, disciplina, dar mai ales superioritatea. De aici, valul de simpatie de care Germania se bucură în anii `30 în rândurile sașilor. Legătura cu Germania va deveni în timp din ce în ce mai strânsă, exacerbând ideea de superioritate a sașilor și declanșând în mentalul colectiv săsesc două procese, care vor constitui pentru ei începutul sfârșitului prezenței lor pe aceste meleaguri:

- construirea mitului Germaniei (Vaterland) în care Germania devine "Țara-mamă". Un rol important în consolidarea acestui mit l-au avut avantajele economice precum alocări de bani, îndeosebi în domeniul bisericii și școlilor, dar și de percepție, respectul crescut de care se bucurau sașii în România, adică o viață de egal îndreptățit, nu ca "minoritar".³

- debutul naționalismului german cu tentă nazistă, surprins în memoria colectivă a sașilor prin idei precum: "Hitler i-a chemat în „împărăția germană”, iar ei au rezonat cu acest mesaj”.⁴

Sfârșitul crizei identitare are loc odată cu aderarea sașilor la GEG și înrolarea voluntară în SS. Reacția lor, naționalistă, manifestată prin aderarea la GEG sau înscrierea voluntară în trupele SS reprezintă în primul rând o asumare de către sași a unei noi identități—cea germană, iar apoi o manifestare a naționalismului. Documentele oficiale, arată că dintr-un total de 43.998 de etnici germani, la 1940, 6.744 făceau parte efectiv din Grupul Etnic German (6.533 membrii și 211 conducători), iar până la 23 august 1944, județul a furnizat mașinii de război germane un număr de 7.944 voluntari. La aceștia se vor adăuga și cei luați forțat de trupele germane în retragere: 1.933.⁵

Răsturnarea de situație de la 23 august 1944, este percepută de comunitatea germană ca o lovitură la adresa identității lor. Actul produce, la nivel sentimental o ruptură între România (mai precis Transilvania) și conceptul de patrie. Dacă până de curând cele două noțiuni, erau sinonime, de acum noțiunea de patrie este asimilată Germaniei. Acesta este și motivul pentru care tinerii sași continuă să lupte alături de armata germană până la sfârșit.

Opțiunea sașilor de a fi alături de Germania, oferă noilor stăpâni pretextul declanșării unei ofensive împotriva acestei minorități. Motivul ofensivei nu trebuie înțeles greșit. În Transilvania, comunitatea germană era liderul incontestabil al vieții economice. Pe de altă parte poziția noului lider în țară -comuniștii- era precară, bazată pe susținerea Armatei Roșii. Ori această susținere nu putea să dureze la infinit. Astfel Rusia decide ajutarea comuniștilor autohtoni printr-o campanie de popularizare care s-a desfășurat pe spatele sașilor.

În acest context, prăbușirea acestei minorități a fost rapidă. Baza acestui declin a fost reprezentată de Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944, completată de

³ Loránd Mádly, „Mentalități și percepții politice reflectate în poezii, cântece și pamflete ale sașilor ardeleni în perioada 1849-1860”, în *Anuarul Institutului de Istorie "G. Barițiu" din Cluj-Napoca*, tom. XLVI, 2007p. 159-181.

⁴ Interviu cu Crista Richter, ghid turistic la biserica din Biertan, etnie germană, Biertan.

⁵ DGAS, filiala Mureș, fond Legiunea de Jandarmi Târnava Mare, Biroul Poliției, dosar nr. 30/1946, fila 6.

note circulare emise de URSS prin intermediul Comisiei Aliate de Control. Din acest moment, soarta etnicilor germani a fost marcată de două evenimente: internarea în detașamente de muncă și lagăre de internare (Târgu Jiu, Caracal, etc) a sașilor suspecti din punctul de vedere al Convenției de Armistițiu (foști membri ai SS, ai grupărilor germane din România, ș.a.m.d.)⁶, acțiune dublată de: marea deportare în Donbass-ul sovietic din ianuarie 1945.

Cei rămași în țară, prea tineri sau prea bătrâni să se opună, sunt afectați de o serie de ”reforme” ale regimului comunist precum crearea CASBI, reforma agrară, naționalizarea și colectivizarea care împreună reușesc să pună capăt supremației economice germane.

În cadrul reformei agrare din 1945 a avut loc exproprierea totală a etnicilor germani care au fost membrii ai Grupului Etnic German, fără nici un criteriu. De asemenea, membrilor Grupului Etnic German li s-au luat drepturile civile, printre care dreptul de a alege și a fi ales. Desființarea presei în limba germană și a instituțiilor culturale proprii, marchează comunitatea germană. În sânul populației germane apar atitudini de neîncredere și sentimente de nesiguranță și în parte chiar de ostilitate, față de regimul comunist. Din acest moment mitul Germaniei, atinge proporții epice în comunitatea săsească. Legați sentimental de Germania, fără proprietăți în țară, ideea emigrării în Germania devine din ce în ce mai pregnantă. Ca urmare, emigrarea legală și în special ilegală va ajunge la proporții nemaîntâlnite.

Emigrarea atinge punctul culminant după 1978, anul încheierii înțelegerii secrete între Germania și România. În ciuda înțelegerii, emigrarea legală este supusă vexațiunilor regimului comunist, astfel după depunerea dosarelor putea să treacă ani de zile până la obținerea vizei de plecare. În consecință, emigrarea legală este însoțită de cea ilegală. Ea arată hotărârea etnicului german de a părăsi România cu orice preț. Totodată ea pune în evidență sfârșitul unui proces mental care a început la sași în timpul războiului: detașarea față de România (Transilvania) ca patrie și asocierea acestei noțiuni cu Germania.

Revoluția din 1989 a reprezentat pentru germani, în acest context o oportunitate, nu pentru a începe o nouă viață într-o țară liberă, ci pentru a pleca în ceea ce ei credeau că e de acum încolo țara lor, Germania.

În emigrarea sașilor un rol foarte important l-a avut și statul german, care paradoxal prin măsurile legislative împotriva emigrării a determinat accentuarea emigrării sașilor pe fondul temerii că emigrarea lor va fi în final interzisă.

Ajunși în Germania ei se confruntă cu experiența confirmării sau, dimpotrivă, a infirmării așteptărilor lor. După primul contact cu societatea germană el devine pesimist întrucât așteptările sale erau mari. Se aștepta să fie considerat egal în drepturi cu nativul german. Astfel el se vede confruntat cu greutățile procesului de integrare. Se simte marginalizat și izolat.⁷

Ca urmare, asistăm la apariția unui sentiment de simpatie, față de fosta lor patrie, sentiment care se manifestă prin întoarceri regulate în țară cu prilejul zilelor orașului sau prin susținerea financiară a unor activități culturale. Acest sentiment de

⁶ Fond nr. 2, *Prefectura județului TM, Dosar: Măsuri pentru internarea infractorilor în lagăr:1944-1945*, Inv. nr. 200, p.4

⁷ Poledna, Rudolf, *Transformări sociale la sașii ardeleni după 1945*, Presa Universitară Clujeană, 2001, passim.

simpatie este specific persoanelor în vârstă, iar pe măsura trecerii timpului sentimentul este împărtășit de tot mai puțini oameni.

În concluzie, emigrarea masivă a sașilor după revoluția din 1989 este rezultatul unei schimbări produse la nivel mental care debutează în perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial când sașii pe fondul unei crize identitare, fraternizează cu Germania nazistă. Momentul decisiv al acestei schimbări este reprezentat de actul de la 23 august 1944 când Germania și sașii transilvăneni deopotrivă sunt considerați inamici și tratați ca atare de regimul comunist. Rezultatul este emigrarea, legală sau ilegală a sașilor care atinge proporțiile unui adevărat exod după revoluția din 1989.

Why the Saxons left? (Summary)

The massive emigration of Transylvanian Saxons after 1989 is the result of a mental changes starting in the period preceding the Second World War, when the Germans due to an identity crisis, teem with Nazi Germany. The decisive moment of this change is the act of 23 August 1944, when Germany and Transylvanian Saxons enemies alike are considered and treated as such by the communist regime. The result is immigration, legal or illegal Saxons proportions reaching an exodus after 1989.

Cuvinte cheie: Sași, emigrare, Transilvania, identitate, Germania

Key words: Saxons, emigration, Transylvania, identity, Germany